

RÁKÓCZI FERENCZ HAMVAL.

II. Rákóczi Ferencz.

Konstantinápolyból írja — így szól a „Budapesti Hírlap“ — tudósítónk: Az itteni török lapok, valamint a „Stamboul“ francia lap jelentik, hogy a szultán irádét irt alá, melyvel megengedi II. Rákóczi Ferencz, a galatai St.-Benoit-kolostorban nyugvó hamvainak hazaszállítását. A lapok azt is jelentik, hogy az a magyar küldöttség, mely a hamvakat haza szállítja, legközelebb a török fővárosba érkezik. Az irádéről a francia nagykövetség, melynek hatósága alá tartozik a St.-Benoit-kolostor, értesült már. A St.-Benoit-kolostor atyái, a kiket ma meglátogattam, örömmel várják a magyar vendégeket. A törökök is fényes fogadtatásra készülnek...

Ebből a jó alkalomból itt elmondom azt, mit a Szamosújvár városi levéltár a Rákóczi korára vonatkozólag megőrzött.

Az örmények a Rákóczi-féle felkelésben részt nem vettek; de nem azért, mivel láttak ök a külföldön elég felkelést és kimondhatatlan sokat pusztított közöttük az ott dühöngött forradalom, hanem, mert „katonai védelem alatt voltak“. Erdély főhadparancsnoka: Lobkovicz herczeg még 1740. febr. 10-én is Nagy-Szebenből ezeket írja tanácsunknak: „Constat Dominationibus Vestris nationem Armenam in Transilvania existentem sub protectione militari esse“ . . . És mégis egyes örmények a felkelés tartama alatt jelentékeny anyagi károkat szenvedtek. Ime egy eset: Sil Mánug és Thákvor felrak a dohányból egy szekerre valót és Nagy-Bányára megy. „Ne menj oda, mert kárt vallasz“ — mondá társa. Mégis elment. Nagy-Bányán megtudja, hogy ott vannak a kuruczok;*) azért

*) A „német ellen felkelő, támadó magyar vitéz“ ; k h u r u d z s a török nyelvben annyi mint felkelő, insurgents. Labancz = császárpárti, a kuruczok ellensége.

a dohányt a (minoritarendű) „paterek“ pinczéjébe teszi le: „Mert akkor a kuruczok ideje volt és a kuruczok mindent feldúltak“ (ájn zsámánág kuruczun adén eghile u kuruczner i zsov vár u vér árilin). Hiába figyelmeztették Thákvort a szerzetesatyák, mondván: „Vedd el és ne hagyd ott veszni (ár u mi thoghu or gorszévi). Ott hagyta — elvitték. Ezért társa Sil Mánug a szamosújvári törvényszék előtt panaszt is emelt ellene. (L. Örmény protoc. I. köt. 149. lap).

Ezen időből való a következő örmény közmondás is: „Rákóczi Erdélyt veszttette el“ (Rákóczin êz Árdealê gorszuczhile). Ezen a közmondásnak, mely még mai nap is él a nép ajkán, jelentése következő: „Csekélység a te károd ahhoz képest, mit Rákóczi szenvedett.“

SZONGOTT KRISTÓF.

VILÁGOSÍTÓ-SZENT-GERGELY EMLÉKEZETE.

Az ősi hazából hozott ünnepek közül még csak Világosító-Szent-Gergely ünnepnapját üljük. A míg örmény lesz a földön — lakjon bármely világrészben — mindig meg fogják ezt a nevezetes napot ünnepelni; mert fennmaradásunkat nagy „Felvilágosító-“nknak köszönhetjük. Az idén nemzeti szentünk emléknapját június 18-án ültük meg nagy fényvel.

Mióta fennáll lapunk, minden évben — ezen nevezetes napra vissza emlékezve — mindig hozott bár egy cikket „Armeniá-“nk kiváló szentünkről. Hiven ragaszkodva ezen szép szokáshoz, most azt a szép előszót adjuk, mit Aranyszájú-Szent-János által Világosító-Szent-Gergely emlékűnnepén mondott és magyarul kiadott „dicsőítő beszéd-“hez irt Ávedik Lukács: ¹⁾

Midőn Aranyszájú-Szent-János dicsőítő beszédét Világosító-Szent-Gergely életéről közzéteszem: ezzel az örmény kereszténység 16 százados jubileumának emlékét kívánom megörökíteni.

¹⁾ Dicsőítő beszéd, melyet Eudoxia császárné által száműzött Aranyszájú-Szent-János, Kappadociának Cocussus városában tartott Világosító-Szent-Gergely emlékűnnepén 404. év körül. Örményből fordította Ávedik Lukács főesperes-plébános.

A kath. egyház az a termőföld, mely nemcsak hit- és erényhősökben gazdag, hanem a tudomány, művészet óriásaiban, a szónoklat halhatatlan alakjaiban is. Azért kiváló szerencse, ha az utókor gyermeke jeles egyházatyák becses műveit megismerheti. Ily lelkesültség vezeti akaratomat, midőn az örmény kath. egyház legdicsőbb alakjának, Világosító-Szent-Gergelynek életét, műveit és szenvedéseit egy oly kiváló férfiú előadása után hazánk nyelvén mutathatom be, mint Aranyszájú-Szent-János, a ki körülbelöl 404. évben, Nagy Kappadociához tartozó Cocussus városban e dicsőítő beszédet tartá Világosító-Szent-Gergely emlékére.

E ragyogó beszédet Ábrahám örmény nyelvész régi elnyűtt iratesomagból, görög eredetiből fordította 1141-ben örmény nyelvre és Szent-Nerszesz ezt átvizsgálván, megfelelő hűséggel és szép nyelvezettel ellátva, kijavította.

Az egyház történelemben jártas előtt nem lesz ismeretlen, hogy Eudoxia császárné az erős patriarchával elbeszéli Ripszimének, a gyönyörű szűznek és társainak, ugyszintén Dértád királynak sorsát, az örmény nép lelki megmentését, szellemi felvilágosítását, lángoló szavakkal ecseteli a püspök és a jó pásztor erényeit és hibáit . . . Ezekhez fűzi még Világosítónk főpásztori munkásságát, a világból való elvonulását s ezekkel be is fejezi Szent-Gergely életrajzát; hallgat azonban elhalálózása körülményeiről, testének feltalásáról, a mi azt sejteti, hogy e két eset akkor még nem volt ismeretes; s ez a beszéd régisége mellett tanuskodik.

Szent-Gergely életrajzának méltatása után Aranyszájú-Szent-János, tekintettel saját állapotára, így fohászodik Világosítónkhoz: „Kérlek Téged, hogy szellemi látogatásaidal ezentúl légy mellettünk, hogy a ránk nehezült terhek súlyát békével elviseljük és kegyetlen kinzásaid emléke bennünket vigasztalással, kitartással töltsön el. Tagjaim ereje hanyatlik, testileg gyöngé vagyok és a nyomor széttép. Mégis ösztönöztetve a Te nemzedet szeretetétől — szivem hevülete szerint — meghoztam Neked ez áldozati ajándékot. Most én is kész vagyok, hogy elhagyjam e fájdalmas világot, hogy Krisztussal legyek, hogy mindketten egymás elébe mehessünk! . . .

E beszéd egy aranykincstár, melyet az örmények iránt érzett tiszteletből nyitott fel Aranyszájú-Szent-János.

Montfaucon szerint a Migne-féle kiadás XII. kötetében még olvasható egy más beszédje is Aranyszájú-Szent-Jánosnak Világosítónk fölött, melynek kezdete ez: A mint különböznek a soknemű virágok;“ de ennek egész be rendezése elüt az egyházatya irályától, hiányzik a Szent- irás idézeteinek gyakorisága, az erkölcsi tanúság alkalmazása; az egész beszéd nélkülozi a kiváló szónok elmeélet, jellemképeit, eröteljes, elökelo nyelvezetét; míg e magyarra fordított beszéd, melyet Villefroy abba a Migne-féle ki- adásban 1735-ben latin nyelven közzétett, mindazon szó- noki ékességet magában foglalja, melynek alapján e beszéd valódi remekmű, Aranyszájú-Szent-János eszméinek, a igazság sugaraiban megtisztított kegyelmi Kohinorja.

Vedd és olvasd!

Közli: x.

SZONGOTT KRISTÓF ÜNNEPELTETÉSE.

Junius hó 11-én a tisztelök és volt tanítványok nagy száma bankettet rendezett Szongott Kristóf tisztele- tére . . . Népesebb, fényesebb . . . bankettet láttunk — eleget; de olyant, hol az igazi tiszteletnek, a megérdemelt hálának, a meleg ragaszkodásnak, az őszinte szeretetnek ilyen nagymérvü, önkénytes (spontán) megnyilatkozása jelentkezik, — nem láttunk még egyet se. És Szongott megérdemelte ezt a nem mindennapos, ezt a szokatlan, ezt a párját ritkító ünnepeltetést sajátos egyéniségével, a hazai tanügynek tett hasznos, a köz érdekében kifejtett becses szolgálataival és az irodalom terén felmutatott gazdag, sikeres, szakszerű munkásságával . . .

Szongott Kristóf maga a megtestesült munkás- ság, tevékenység. Habár Isten éles észszel áldotta meg, azért tanuló korában is ő volt az iskolában a legszorgal- masabb. Megszokta még gyermekkorában a munkát és folytatja azt szüntelenül most is reggeltől napestig, sőt

eddig a késő éjféli órákig dolgozott. Ha kifárad a keze, leteszi a tollat: előveszi tavasztlól kezdve a bicskát és megy ritka szép házi kertjébe. Ott ültet szegfűt, violát . . . , nyesegeti a rózsát, takarítja a szőlőt. Udvari kertjének egyik része konyhavetemény, másik része virágos és a harmadik rész gyümölcsös kert. — Több évig tanított természetrajzot is a gimnasiunban; de a szükséges elméleten kívül elsajátította önmagától a nélkülözhetlen gyakorlatot is. Minta-kertészetet folytat. Nem egyszer hallottam ezt a mondatot idegenektől: „Kertje legszebb nemcsak a városon, de sőt a vidéken is!“ . . . Járt a mult század hetvenes éveiben, mint a kormány által kiküldött szakember, hazánkban a filokszerá kiütése (Pér, Versecz) alkalmával Pérett, megismerkedett Fekete Pál szőlőszeti vándortanárral; ezenkívül tanulmányozta a szőlőmivelés nemeit, mely célból be is utazta az országot Pozsonyig . . . és mindezekhez hozzáadva saját tapasztalatait, oly módszerre tett szert, mely évenként bámulatos eredményt képes felmutatni: egy töröl szedet 60—80, sőt 100 gerezdet is (izabella). Ime mily hasznos, kellemes szórakozást szerez magának Szongott! Nem dohányozik, se nem szivarozik, nem kártyázik, szeszes italt nem iszik; hanem megissza délben és estve az egy pohár borát. De idegen helyt vagy nagy vendégségben, hol a bor természetét nem ismeri, még ennyit sem iszik. Megtörtént vele Gyulafehérvárt egy statusgyűlés alkalmával Fogarasi püspök idejében a következő érdekes eset. A vendégszerető püspök a status-gyűlés összes tagjait gazdag asztalához ültette. Pompás étkek, erős borok, melyekből az inasok sűrűn töltögetnek a kedvelt vendégeknek. Egyszer csak megszólal az egyik vendég: — Kegyelmes uram hányféle bort tétetett fejedelmi asztalára? — Nézzék meg a tanár poharait . . . és ekkor Szongottra mutatott, ki a telt poharak közül még egyet sem üritett ki egészen. — A kertészetten kívül szórakozást keres még a sétában, olvasásban, néha-néha a szini előadásokban, az utazásban, a fürdőzésben . . .

Szereti az Isten házát; a mikor ideje engedi, mindig megy templomba. Visz magával imádságos könyvet, de

leggyakrabban énekes könyvet; szeret a templomban énekelni. Akárhányszor végig énekel egy egész misét — egyedül. A letenyékről — ha csak lehet — el nem marad: kellemes, jó hangját az ájtatoskodók mindjárt felismerik. — Járja a szent-benedeki szent-kereszt-, a mikolai és kolozsvári Mária-templomokat: van oka az imádkozásra; mert a jó Isten sok jóban részesítette és sok kegyelmével ajándékozta meg . . .

De mivel nem jellemrajzot akarok írni (ennyit azonban szükségesnek tartottam hozzáadni azokhoz, mit életrajzírói már eddig közzétettek szerkesztőnkéről), áttérek tulajdonképeni tárgyamra: a nagyon szépen sikerült bankettre . . .

A rendező bizottság, melynek feje Tódorfi Lukács polgármester volt, — meg akarta lepni szeretett szerkesztőnket; azért nemes, jó szándékát nem igen nyilvánosította. Csak a kedvelt „Szamosújvári Közlöny“ hozott megelőzőleg egy meleg szívből és tisztelő lélekből eredt híradást, melynek tájékoztató célja az volt, hogy inkább a helybeli közönségnek adjon útbaigazítást . . . Ha a vidék is kellő módon lett volna értesítve a nemes szándéklatról, a tisztelők, jó barátok, ismerősök és tanítványok nagy száma százával meg százával özönlött volna a „ritka“ ünnepélyre . . . De azért a méltányos tisztelő közönség meglepő számmal ünnepelt. Fogadja a derék rendező bizottság tiszteletreméltó, jutalmazó fáradságáért valamint ünnepeltnék, úgy a mi barátságos köszönetünket is . . .

Az ünnepély kedvesen fogadott előhírnökei voltak az üdvözlő levelek, melyek közül hármat itt közzé is teszünk:

I.

Tisztelt Tanár úr!

Kedves Barátom!

Midőn fényes tanári működésének teréről nyugalomba vonul, — fogadja tőlem is, mint egyik különös tisztelőjétől őszinte üdvözetemet, azon óhajtasom kifeje-

zésével, hogy becses lapja szerkesztésétől (úgy is köztudomású, hogy az örménység dicső multjának szakavatott ismertetése által elévülhetlen érdemeket szerzett) soha sem fog nyugalomba menni.

Kolozsvár jún. 3. 1904.

állandó hive

Simay Gergely

kir. tanácsos, nyug. törvényszéki elnök.

II.

A közetkező szép sorokat a gyulafehérvári róm. kath. főgymnasium derék, már nyugdíjba ment igazgatója, Ávéd Jákó írta:

Van Szamosújvár városának egy csupa tevékenységből álló tanára: Szongott Kristóf, a ki a gymnasiumnál akkor is, mikor csak 400 frt. fizetése volt és ez nagyon-nagyon sokáig volt, éppen olyan törhetetlen szorgalommal, lelkesedéssel és szaktudással, szeretettel és gyöngédséggel nevelte a gyermekeket, mint a mikor fizetése . . . frtig haladott; a ki ezen kívül még időt szakított magának arra is, hogy megírja ezen népnek alapos monografiáját és történelmét s irodalmát nemcsak mélységesen tanulmányozza, de abból munkákat, magyarra fordítva, adjon át a magyar tudományos irodalomnak és hogy ezen kívül egy teljes magaslapon álló folyóiratot szekeszzen t. i. az „Armeniát.“ Ez a tevékeny tanár 40 évnél tovább szolgálta a magyar kulturát s pedig azzal a lelkesedéssel, melyre bátran mondhatnám, hogy csak az örmény képes. Most tehát főhatósága, a vallás és közoktatásügyi miniszterium teljes elismerése mellett nyugdíjazta. Mi nem tudtuk soha elképzelni erről az örökösen fiatal és élénk kedélyű nemzeti munkásról, hogy valaha eljőjön az idő, hogy őt hivatalosan öregnek deklarálják; de ha már így van, sem tudjuk elképzelni, hogy ez valaha tényleg be is következék, mert úgy véljük, hogy az állam csak preczedenst nem akart az ő további szolgáltaival alkotni mások számára (az állam megtartotta volna

továbbra is, de ő maga kérte nyugdíjaztatását. Közlő.) Ezen meggyőződésünk beigazolását kívánjuk neki tiszta szivünkből.

III.

Mélyen tisztelt, kedves Tanár úr!

Vágyva-vágytam és reméltem is, hogy tanári katedrájától — 40 év után — megválása alkalmából a napokban személyesen fejezhetem ki hálámat, szeretetemet és nagyrabecsülésemet Ön iránt, kinek gondos, atyai vezetésében és oktatásában legboldogabb éveimben részesülhettem.

Közbejött körülmények folytán e reményről most le kell mondanom s csupán e sorokkal csatlakozhatom azon hatalmas legióhoz, mely Önben egyik legkedvesebb, leglelkiiismeretesebb tanárát üdvözli s nyugalomba vonulását szeretetének és hálájának gyöngédségével kíséri.

Legyen e nyugalom további megbecsülhetetlen munkásságának emeltyüje. Tartsa meg az Isten még igen sokáig ép erőben, elméjét és szívét az Ő dicséretére s szeretett fajunknak dicsőségére.

Gyergyó-Szent-Miklós, 1904 VI/3.

Szerető, hálás tanítványa
Görög Joakim.

*

Az ünnepély napján négy üdvözlő távirat érkezett, melyek közül a két utóbbi (III. és IV.) — mivel a rendező bizottsághoz volt czimezve, az ünnepély folyama alatt fel is olvastatott. A táviratok szövege következő:

I.

Tanári ünnepeltetésén gondolatommal jelen vagyok. Üdvözlöm.

Kolozsvár.

Simay Gergely.

II.

Egykori kedves tanárának jubileumára hálás megemlékezését, s szerencse-kívánatait küldi volt tanítványa.

Magyar-Óvár.

Nuridsán József.

III.

Kedves tanárunkat lelkesen ünneplő és éljenző pajtások csapatához nagy örömmel csatlakozom.

Gyergyó-Szent-Miklós.

Görög Joakim.

IV.

Ö r m é n y lángu villanyszikra,
Szivemből mint tüzes tinta,
S z o n g o t t felé kipattintja:
Vivat quadraginta.

Kolozsvár.

Merza Gyula.

*

Estve 8 óraker egy öt tagból álló küldöttség ment Szongott Kristóf házához, hogy meghívja az ünnepélyre. A küldöttség tagjai ezek voltak: Duha Kristóf elnök, városi tanácsnok; Oncs József esperes-plebános, Grabovieszki Leó főgymnasiumi tanár, Páll Kristóf kereskedő, Schönfeld Ákos ékszeráros. Az elnök csinos beszédet intézett ünnepléshez, ki egy-két rövid szóval megköszönvén a megtisztelő meghívást, felesége kíséretében a derék küldöttséggel felment a városi vigadó nagytermébe. A bemenet ajtajában harsány, lelkes, megtisztelő „Éljen“-kiáltással fogadták; aztán kijelölt helyére vezették az ünnepelet párt. Szongott Kristóf mellett jobbról ült Tódorf Lukács polgármester és neje mellett Bárány Lukács kanonok-plebános.

Az ünnepélyről a következőket írta a Kolozsvárt megjelenő „Ujság“ 163. száma:

„A szamosújvári állami főgymnásium egyik kiváló, érdemes tanára, Szongott Kristóf, az ‚Armenia‘ magyar-örmény havi szemle szerkesztője, 40 évi tanárkodás után nyugalomba vonult. Ezen alkalmat megragadván volt tanítványai és tisztelői e hó (június) 11-én bankettet rendeztek, mely a városi vígadó nagytermében tartatott meg. Mintegy százan vettek részt a társasvacsorán, mely mindvégig igen kedélyes hangulatban folyt le. A küldöttségileg meghívott ünnepeltet zugó éljenzéssel fogadták, midőn a terembe lépett. Az első pohárköszöntőt Esztegár Gergely főgymnásiumi tanár mondotta és a volt tanítványok nevében éltette az ünnepeltet; majd az érkezett sürgönyöket olvasta fel. Tódorfi Lukács polgármester a város, Dömötör János főgymnásiumi tanár a tanártestület nevében üdvözölték Szongottot, ki is több ízben mondott beszédeiben megköszönte az iránta tanusított tiszteletnek ily fényes megnyilatkozatát, éltette az ő egykori igazgatói közül Bárány Lukácsot és dr. Mártonfi Lajost, majd Tódorfi polgármestert és Páll Bogdán főgymn. tanárt, ki az ünnepélyt rendezte — köszöntötte fel. Dr. Mártonfi Lajos az ünnepeltnek jelenlévő nejét éltette, Benel Antal, Nagy Lajos, Duha Kristóf, Oncs József (Nagy-Iklód), Bárány János (Maros-Vásárhely), dr. Gopcsa Jakab szép felköszöntőkben méltatták az ünnepeltnek érdemeit...“

A „Szamosújvári Közlöny“-ben pedig ezeket olvassuk :

„Lélekemelő ünnepély ment végbe folyó hó (június) 11-én a ‚Korona-szálloda‘ disztermében A közpályán önzetlen munkában, lankadatlan fáradozásban megöszült, talpig derék férfiút, nemes jellemet, mintaként állitható polgárt, az ifjúságnak szélestudásu és melegszívü oktatóját ünnepeltük azon a napon négy évtizedes pályájának évfordulóján. Elismerés és hódolat nyilatkozott meg ezen ünnepélyen Szongott Kristóf iránt azon kitartó munkásságáért, melylyel egy emberöltön át nemcsak a tanügy, hanem az irodalom terén is oly érdemeket szerzett magának, melyek a messze jövőben is áldottá és feledhetlenné teszik emlékét. Bátran kimondhatjuk, hogy a buzgóság, a mit 40 év alatt a köztevékenység terén kifejtett, páratlanul áll városunk történetében. És tette mindezt vá-

rosa és faja iránti önzetlen szeretetéből és hogy példát adjon nekünk, valamint az utánunk jövő nemzedéknek is arra, hogy erős akarattal és lelkesedéssel a társadalmi munkálkodás terén is lehet sikereket elérni és maradandó érdemeket szerezni...“

*

Először Esztegár Gergely államgymnasiumi hit-tanár állott fel szólásra és a volt tanítványok nevében a következő igen sikerült beszéddel üdvözölte ünnepeltet:

Szeretett Tanár úr!

Mélyen tisztelt úraim!

Kétségtelenül méltán illeti elismerés azon embert, ki valakinek vagy valaminek szolgálatában hosszú éveket töltött el. Még a mai rideg, számító kor is elismeri ezt, átérzi ennek fontosságát, örömmünepeket rendez és jutalomban részesíti a hűséges szolgálatot.

Igen a munkás megérdemli, hogy ünnepeljék, ha egyébért nem, már csak azért is, hogy mások okuljanak, lelkesedjenek és vigasztalodjanak látva a verejtékes munka megbecsülését. Egy ilyen munkást akarunk ünnepelni mi is, midőn e város főgymnasiumának nyugalomba vonult kiváló, érdemes tanárával, Szongott Kristóf tanár urral szemben, mi a volt tanítványok, szeretetünk és tiszteletünk ezen bár csekély, de igaz szívből jövő jeleivel kívánjuk az elmulaszthatatlan hála köteles adóját leróni. Közöttünk vagy, szeretve tisztelt Tanárunk 40 év munkájával, fáradalmaival, küzdelmeivel és — azt hiszem kimondhatom — dicsőségével!

Igen, szeretett volt Tanárunk! mi a te egykori tanítványaid szolgáltatók a legfényesebb bizonyítékot, hogy a 40 évet nem renyheségben, de munkában töltötted el: ezrekből alkottál, faragtál nagy művészettel, tapintatos pedagógiával a hazának hasznos, igaz, hű és jó polgárokat! És ha a fáradságos munkáért egyéb jutalmat nem is nyertél: a mi, a te volt tanítványaidnak hálájából, tiszteletéből és szeretetéből font hervadhatatlan koszorú legyen a te legszebb és előtted a legdrágább, legkedvesebb jutalom!

Mélyen tisztelt úrain! Hálaünnep ez, a tanítványok hálája a mesterrel, a tanítóval szemben!

Igen szeretett volt Tanárunk! Mi a te volt tanítványaid meg akarjuk hálálni neked azt, hogy akkor, midőn mint tanulók félve bocsátkoztunk a tudományok mérhetetlen tengerére, azért, hogy azután szellemi kincsekkel megrakodva köthessünk ki: te mellénk állottál, mint vezér, biztató szavaiddal bátorítál a nemes küzdelemre, s feláldozva nyugalmaidat, csendességedet, éles szemekkel fürkészted a vészes szirteket, melyeket aztán óvó kezeddel elhárítva, nyugodtan haladhatott a mi kis sajkánk, a mi kis hajónk, drága kincseivel — a cél felé.

Hiszen abban, hogy mi tanítványaid közül annyi százan, s talán mindannyian a hazának jó polgárai, a társadalomnak lelkiismeretes és becsületes munkásai lehetünk: egy bizonyos és pedig nem kis mértékben, neked is részed van!

Hisz minden törekvésed oda irányult, hogy mint gondos kertész az iskola kertjében ápd, gondozd a reád bizott ifjú csemetéket; hogy erősödve a nemes ismeretek megszerzésében, magunkba szíva a tudományok kristálytiszta vizét, így felkészülve, felvértezve, mint az erdőnek vihar edzett fái, az élet rögzős útain megküzdhessünk minden vésszel, minden megpróbáltatással.

Negyven év! Midőn e fölött elgondolkozol, — hiszem — bájos képet vetit lelkedbe az emlékezet.

Kedves képet a multból, de a mely nem ködfátyolkép, mely nem pillanat alatt vonúl el lelki szemeid előtt; de egy főnmaradó élőkép tárul ma elődbe, egy kép, melyek megfestett, megrajzolt alakjai mi vagyunk, a te volt tanítványaid, kiket bár különböző állásban, különböző munkakörben, de mindig — és erre magad is büszkén hivatkozhatol — tiszta színben, a becsületesség, a jellemesség ragyogó színében látsz magad előtt.

Ezt az élőképet te festetted meg 40 év munkájával! Ezért mi most a hála koszorúját nyújtjuk a mesternek, annak a mesternek, ki a nehéz munka után méltán megérdemli az édes nyugalmat.

Vedd tehát e koszorút szívesen, tiszteletünk és szeretetünk koszorúját, melynek moiré-szalagján aranybetűkkel van felírva szívünknek, lelkünknek ezen igaz óhajtása:

„Vive diu felix, faustusque semper!
Élj sokáig boldogan!”

*

A második felköszöntőt Dömötör János, ez a dérék tanár és kiváló szónok mondta; remek beszéde, melyet a szeretett kartársak nevében is intézett Szongott-hoz, így hangzik:

Tisztelt Társaság!
Kedves Kartársunk!

Azon ünneplés, melyben e társaság Szongott Kristóf kartársunkat 4 évtizedes tanári működése után való nyugalmába lépése alkalmából részesíti, a mily nagy kitüntetés kartársunkra, épen olyan becses megtiszteltetés a szamosújvári áll. főgymnasium tanári testületére is, melynek kebelében töltötte el ünnepelt kartársunk aktív tanári működésének utolsó tiz évét. Épen ezért, midőn a tanári testület nevében állok föl, hogy ezen ünnepélyes pillanatban és e diszes társaság körében üdvözöljem őt, már ezen viszony is tiltja, hogy munkatársunknak tanári érdemeiről, sikereiről szóljak.

Engedjék meg, hogy ehelyett Szongott kartársunk 4 évtizedes tanári működésében, társadalmi és irodalmi munkásságában azt a vezéreszmét keressem, mely őt negyven éven át folytonos tevékenységben tartotta, azt az ideát, mely munkálkodásában őt soha kimerülni nem engedte, mely neki egyre új erőt adott a további munkálkodásra.

Mert uraim! negyven éven át oly széleskörű, oly lankadatlan tevékenységet kifejtteni, mint a minőre tisztelt kartársunk tekinthet vissza: az ilyen multnak a kötelességteljesítésen és munkaszereteten kívül más magasabb, ethikai rugója is kell, hogy legyen. Ha már most visszatekintek tisztelt barátunk befutott pályájára, meg is találom ezen munkásságát irányító, tevékenységét állandó feszült-

ségben tartó magasabb rugót. És ez az öt soha pihenni nem hagyó, egyre újabb erő kifejtésre ösztönző rugója, vezérelve: fajszeretete volt. Az örménységnek, az örmény fajnak az a rajongó szeretete, mely irányította nála a professor munkáját, inspirálta benne az író és vezette a társadalmi egyént.

Önök talán megütköznek első pillanatra azon, hogy én, mint a m. kir. áll. főgymnasium tanári testületének szószólója, épen ezt a vonást emelem ki magasztalólag tisztelt barátunk életéből. De azt hiszem, hogy azonnal igazat adnak, ha emellett rámutatok tisztelt barátunk jellemében egy a magyar-örménységgel közös és oly jellemvonásra is, melynek ő egyik legkiválóbb képviselője a hazai örménység között.

Polyglott hazánkban a honalapító magyarságnak mindenkor sikerült a köztünk lakó testvér-nemzetiségekből egyes egyéneket a magyarságnak megnyerni, itt—ott beolvasztani is; de az egyes nemzetiségeket összességükben is a honszeretetében is velünk egyenlő és megbízható honfiakká átalakítani áldatlan viszonyaink máig sem engedték. Egyedül az örménység az az egyetlen népfaj hazánkban, mely faji sajátságaihoz ragaszkodva is mindig hű polgára volt e hazának és megbízható tagja a nemzetnek.

Ezt a reánk nézve oly becses faji jellemvonást tudja és tudta a mi tisztelt és ünnepelt barátunk is a legszerencsésebben egyesíteni az ő rajongó fajszeretetével. Ezért ünnepeljük mi benne az ő életének e vezéreszméjét és kívánjuk, hogy sokáig éltesse az Isten, hogy tevékenységével nemcsak az örménységnek, de a többi köztünk lakó testvéreinknek is például szolgáljon arra, hogy miként lehet valaki a legrajongóbb fajszeretet mellett is a magyar hazának a leghivebb polgára, a magyar nemzetnek legmegbízhatóbb tagja és a magyar kultúrának igen hasznos harczosa. Éljen sokáig!

Alig fejezte be a közkedveltségű Dömötör tanár nagy figyelemmel hallgatott gyönyörű, ékes beszédét, már is Tódorfi Lukács polgármester ajkai nyíltak meg. A mester által is mesterré tett mester szólott mesterként

(geziert) szavakban mestertársához — mesterül. Talpra esett, lelkes felköszöntője im itt következik:

Tisztelt Társaság!

Azon lelkes éljenzés, mely Esztegár Gerő t. barátomnak a hálás tanítványok nevében mondott ékes beszédére felhangzott, fényes tanúsága azon őszinte szeretetnek és meleg ragaszkodásnak, melylyel ünnepeltünk iránt nemcsak szerető tanítványai, hanem tisztelői is viseltetnek; mert a szeretet és ragaszkodás csak folyománya az érdemeknek és azt szeretjük s becsüljük, ki arra érdemeket szerzett.

S ha volt tanítványai keresték az alkalmat, hogy 40 évet meghaladó szolgálat után nyugalomba vonuló tanáruk iránt érzett szeretetüknek és ragaszkodásuknak ily lelkesen adjanak kifejezést, én is örömmel ragadom meg az alkalmat, hogy Szamosújvár város közönsége nevében adjak kifejezést azon szeretetteljes hálának, melyet ünnepeltünk iránt a város összes közönsége érez s arra magát érdemessé tette; mert nemes hivatását Szamosújvárt a rajongásig szeretett szülővárosában teljesítette; tanári működését a város által fentartott algymnáziumnál 1863. évben megkezdvén, egész 1894-ig, — mikor az állam a főgymnásiumot felállította, — tehát 31 évig volt nagyérdemű tanára a szamosújvári algymnásiumnak s tanári működése alatt nemcsak a tudományokra tanította a gondjaira bizott zsenge ifjúságot, hanem minden alkalmat felhasznált arra, hogy növendékeinek fogékony lelkébe a szép és nemes eszmék iránti érzést felkeltse s abban megerősítse.

De nemcsak ezen minőségben eltöltött áldásdús működését kívánom felemlíteni, hanem a közügyek iránt állandóan tanúsított meleg érdeklődése és közreműködése mellett azon irodalmi munkásságáért kívánom a város közönségének háláját nyilvánítani, melylyel Szamosújvár város közönségének is dicsőséget szerzett; hisz midnyájan tudjuk hogy ünnepeltünk 1887. évtől szerkesztője az „Armenia“ című, hazafias szellemben szerkesztett havi folyóiratnak; melyben az örmények törté-

nelmi multjára vonatkozó adatokat tárja fel s ezen kívül Szamosújvár város monográfiájának megírása által a város iránt minő elévülhetetlen érdemeket szerzett!

Meg vagyok győződve, hogy habár a tanári munkáddal fel is hagyott, azonban irodalmi munkássága mellett, a város közügyeinek intézésében jövőre is az eddigi lankadatlan buzgalommal fog közreműködni.

Mindnyájunk érzelmeinek adok kifejezést, midőn szívem egész melegével kérem az egek Urát, hogy ünnepeltünket, Szongott Kristóf volt szeretett tanárunkat sokáig éltesse!

Ünnepelt háromszor beszélt. Lelkes, érzéssel elmondott és alább közzé is tett felköszöntőiből láthatja a szives olvasó, hogy kikért üritette hálás és meleg tartalmú poharait Szongott Kristóf:

I. „Nincs nagyobb szerencse annál, hogy beszélhetünk“. És Eötvös Józsefnek, kinek beszédes ajkai már rég elnémultak, igaza van. Én is szerencsésnek érzem magamat, hogy ma, — mert a királyok könyve szerint ma az örömondás napja van — beszélhetek és örömméretemnek, mely e perczen dagasztja keblemet, őszinte szavakban kifejezést adhatok. — Ma több okom van az öröme, az örvendezésre; ezek okok egyikét, szives engedel-mökkal — el is mondom rögtön. Volt tanítóim és tanárain közül — tudtommal — csak egyetlen egy van még életben és ez Imecs Fülöp Jákó kanonok, a gyulafehérvári róm. kath. káptalannak egyik derék tagja. Midőn innen a távolból hálás köszönetet mondok ezen érdemes férfiúnak azért a kiváló figyelemért, melyet igénytelen-ségem iránt kitünő történelmi előadásai alatt tanusított, — nyomban elmondom azt is, hogy éltemben őt igazgatóm volt. A népiskolában a nagy Lukácsi Kristóf volt jóltevő igazgatóm. A gymnasiumi tanfolyamot a híres-neves Veszeli Károly igazgatása alatt tanultam, kinek az irodalom terén is jelentős neve volt. Veszeli jó igazgató és kitünő tanár volt és mégsem szerették az importált német tanárok, némelyek még félték a „rebellis“ paptól, ki a szabadságharcz alatt oly jelentékeny szolgálatot tett a magyar ügynek; miért az abszolút kormány várfogsággal büntette

meg. Engemet nagyon szeretett. Felgimnazista koromban akárhánysor kikopogtatott: „Itt a szobám kulcsa, menjen lakásomra, írja le azt az iratot, mi az asztalomon van; az pedig, mi az irat mellett van, a magáé“: finom gyümölcs, kalács, néha egy-két forint pénzt. Veszeli munkatársa volt az „Armeniá“-nak is. Egyszer arra kértem, hogy fordítson le lapom számára egy pápai encyclicát. Vállalkozott szívesen, a fordítást egy csinos levél kíséretében küldte el hozzám. A levél így kezdődik: „Volt idő, midőn én adtam fel Önnek feladatokat és azokat megfejtette kitünően; most Ön adott fel nekem feladatot és kérdés sikerült-e a fordítás?“ Így szólott a megtestesült szerénység; pedig nemcsak folyékonyan, de gyönyörűen beszélt Cicero nyelvét. Néhai Kopár Simon esperesplébánosunkat ő instállálta: akkor már kolozsvári prepost. plébános volt. Áldásban tartom felejthetetlen férfiú drága, jó emlékedet! — Mint tanárnak első igazgatóm a nagy tudományú Lukácsi Kristóf volt; utána jött rövid ideig Kopár Simon. Ennek kezéből az igazgatás Bárány Lukácsra szállott. Én szeretett, kiváló plébánosommal három évet töltöttem el együtt a gyulafehérvári seminariumban és 31 évet a helybeli volt örmény kath. gymnasiumban. Több évig volt szeretett, derék, igazgatóm. Azután is, hogy a plébánosi állás miatt összeférhetlenné lett gymn. igazgatástól visszalépett, állandóan megtartotta a nagyra-becsült baráti jó viszonyt, mely közöttünk a mondott hosszú idő alatt kifejlődött. Betegségem alatt naponként meglátogatott többször; sőt még a magán dolgomat is eligazította jól, okosan és bölcsen. Áldja meg ezért a Mindenható minden testi és lelki jóval! Utolsó igazgatóm dr. Mártonfi Lajos volt, ki 9 éven át folytonosan tartós figyelmet, barátságot, szeretetet tanusított irántam. Midőn életben és jelen levő két érdemes volt igazgatómat köszöntöm fel, kérem a Gondviselést, hogy Bárány Lukács kanonok-plébános urat, a hazai örménység egyik díszét, az örmény kath. egyház büszkeségét — és Mártonfi Lajos kiváló igazgató urat, az elismert szaktudóst — ép erőben és tartós egészségben még sokáig éltesse.

*

II. 1863. szept. 14-én kereszt-felmagasztalása napján kezdetem hozzá a szép, de nehéz tanársághoz; a tanév az nap kezdődött: délelőtt még nem volt iskolánk, délután processiora mentünk. A körmenet a piaczi nagytemplom czintermében levő és a „Viz-utcá“-ra néző szentkereszt köré csoportosult. Én az atrium közelében a gymnasium — melynek harmadik osztálya az nap nyílt meg — háta mögé huzodtam meg nagy szerényen. Más ilyen körülmények között így szólott volna magához: Hadd itt ezt az igénytelen állást annál is inkább, mert tanuló korodban még a hetedik osztályban is tanítottál, most pedig munkásságod köre csak három osztályra fog terjedni; tanuló korodban még tanáraid közül is egy-kettő karon fogva járt veled és most társtalanul állasz ott a tanuló ifjúság sorfala mögött — egyedül. Hallgass püspököd hívő szavára, ki Bécsbe a Pazmaneumba akar felküldeni: ott fényes jövő várakozik reád... Én pedig így imádkoztak: „Szent-kereszt köszönöm a pártfogásodat! Ime két hónappal ezelőtt még az iskola porát tapostam és már fizetéses álláshoz juttattál!“ És más nap Istenbe vetett bizalommal hozzákezdtem a tanításhoz! Az öt tagból álló tanári testület tagjai között én voltam a legfiatalabb és legkisebb, azért tanítványaim „kicsi professor“-nak neveztek. Arra a kérdésre aztán, hogy felnőtt-e a „kicsi professor“ és mekkorára nőtt, a szerénység nem engedi, hogy választ adjak. És habár Ávedik Lukács Erzsébetváros esperes-plébánosa a napokban hozzám intézett levelében, a fáradhatlan munkásság „pontifex maximus“-ának nevez, mégis a felvetett kérdésre vonatkozólag csak annyit mondhatok, hogy Isten a szerényt, az alázatost felmagasztalja. Úraim, a „kicsi professor“ kis tanítványaiból idő múlva némelyek nagy állásokhoz jutottak. Így lett Tódorfi Lukács-ból, ki a „kicsi professor“ legelső tanítványai közé tartozik, e város első polgára. Én Tódorfinak három éven át voltam tanítómestere; most — három év óta — ő az én polgármesterem. Akkor én irtam alá az ő bizonyítványait; most ő írja alá nyugalomba ment, volt tanárának nyugtatóványait. Én akkor szerettem Tódorfi Lukácsot, a jó tanulót jó magaviseleteért, szorgalmáért, en-

gedelmességeért, okosságáért...; de most is szeretem, becsülöm, mert jó polgármester. Ő is szeretett engemet... és most is szeret, mert különben távollétével tündökölné. Tódorfi Lukács a „kicsi professor“-nak első ízben a számtanból felelt: arányokat csinált, (Arány két számnak összehasonlítása azért, hogy megtudjuk, vajjon hányval, vagy hányszor nagyobb egyik szám a másiknál), még pedig — ha jól emlékszem vissza — növekedő arányokat képezett. (Növekedő az az arány, melynek utótagja nagyobb az előtag-nál)... És én még sem üdvözöltem őt polgármesterré történt megválasztatásakor növekedő aránynyal és nem intéztem hozzája azt az üdvözlő formát, melylyel a rómaiak új császárukat köszöntötték: „Felicior Augusto, melior Trajano“ (Légy szerencsésebb Augusztusnál és jobb Trajánál); habár főbiráink és polgármestereink hosszú sorozatában volt elég szerencsés kezű és jó polgárnagyunk. Nem üdvözöltem a mondott formával, mert az időt nem tartottam arra alkalmasnak; de most az alkalmat, mely kínálkozik, megragadom és egyenlőségi aránynyal üdvözlöm (Egyenlőségi az arány, ha utótagja akkora, mint előtagja)... és meleg üdvözetemnek következő őszinte és szerető szívből eredt szavakban adok kifejezést: Adjon Isten Neked kedves Barátom hosszú életet, erőt és egészséget, hogy hazafiságban, tekintélyben, erélyben, hivatali pontosságban, munkás szorgalomban, vallásosságban, fajszeretetben, szülő-városod szeretetében csak olyan légy, mint volt egyik nagynevű volt elődöd: méltóságos Simay Gergely (Kölozsvár), kit a jó Isten hazánk javára és az örömnység díszére még sokáig éltesse! — mert akkor városunk fel fog virágozni, polgármesterséged szakát pedig a krónikairó Szamosújvár város boldog korszakai közé fogja sorozni. Szeretett polgármesterünk, Tódorfi Lukács sokáig éljen!

*

III. „A leglisztább szeretet a hazáéban olvad fel — mondja Vajda Péter. Ki a hont szereti, kettős életet él: egyénit és hazait. Ki a hon javára dolgozik, saját javán munkálkodik; de tettét csillagokra írják az angyalok.“
 Uraim! éltem egész folyama alatt melegen szerettem édes hazámat. És hogy erősen vonzódtam drága honomhoz,

azt megmutattam tettel is. Mert forró hazaszeretet nélkül teljes lehetetlenség lett volna viselni egy ilyen nehéz állást 10 éven át évi 400 frtért, más 10 éven át évi 500 és a harmadik 10 éven át évi 600 frtért zugolodás, morgogás, panaszszó nélkül — megelégedetten. De nemcsak magam gyakoroltam a hazafiság tetteit, hanem lángoló hazaszeretetre tanítottam, buzdítottam többezerre felnevekedett tanítványaim roppant számát is! „Tanítványaikból mind megannyi Tuhutumot nevelnek“ — így szólott Magyarország egyik volt kiváló közoktatásügyi minisztere itt Szamosújvárt a tanári karhoz. És azok közül, kiknek füleik hallatára mondotta 1890. nov. 1-én Trefort Ágoston ezen fontos szavakat, még életben van Br. Hornig Károly veszprémi püspök, — ki akkor a miniszternek titkára volt, Szabó János szamosújvári gör. kath. püspök, Bárány Lukács kanonokplebános és csekélységem. Uraim! Éltemből talán egy nap sem telt el a nélkül, hogy ne dolgoztam volna a haza javára szóval a tanteremben, vagy tollal az íróasztal mellett . . . és tetteimet felírták a hazai krónikások az évlapokra; de feljegyezte azokat a kartársak tisztelete az emlékezet táblájára is. E tábláról olvasott hálás, jó tanítványom és később szeretett kartársam: Páll Bogdán tanár, ki ezen szépen sikerült ünnepélyt kezdeményezte — miért barátságos köszönetet is mondok neki; erről a tábláról olvastak azok is — akár voltak tanítványaim, akár nem, — kik becses megjelenésükkel ezen ünnepély fényét emelték . . . Uraim. „Áldozat és tett az a két tükör, mely a valódi honfiút mutatja“ — mondja Petöfi. Önök midnyájan, kik eljöttek erre az ünnepélyre, magukkal hozták ezt a két tükröt. Vigyázzanak erre a két tükreire ezután is; áldozzanak e honért, mely éltetőnk és tegyenek minden lehető érette; mert akkor fel fog virulni e drága hon. Áldozzanak ezen polgárzatért és mozdítsák elő annak érdekeit, akkor e város áldást fog mondani Önökre, — kik hiven töltötték be szent hivatásukat — még sirhalmaik felemelkedése után is! És most ezt a poharat városunk azon megjelent honleányai- és honfiaiért ürítem, kik felejthetlen, nagyrabecsült, drága részvétükkel oly nagyon megtiszteltek, — midőn kívánom,

hogy Önöket — összesen és egyenként — egészség szép ölében ringassa vidám, derült kedély a legkésőbbi évekig! Éljen ezen diszes, előkelő társaság minden egyes tagja!...

*

Minden egyes felköszöntő, mely ezen a méltányos ünnepélyen elhangzott, mindmegannyi megbecsülhetetlen drága ajándék, melyekkel a sűrű szónoklat Szongott Kristófot megjutalmazta; éppen ezért kötelező szándékom az volt, hogy közre adjam egytől-egyig mind azokat a szép pohárköszöntőket, melyek ezen a ritka ünnepélyen elmondattak. (Majdnem minden beszéd az ünnepeltnek más meg más érdeméről szólott, más meg más jó oldalát érintette. Itt — megjegyzem — „megrendelt“ toast nem volt egy sem, mert itt minden felköszöntés a megérdemelt tisztelet önkéntes forrásából: a meleg és tiszta szívből eredt), — hogy gyönyörködhessenek azokban azok is, kiket a körülmények a megjelenéstől visszatartottak. Azonban dicséretes szándéklatom elébe lapunk szűk tere korlátot állított. . . De tiszteletre méltó neveiket mégis felemlitem azon méltányos uraknak is, kik gyönyörű, ügyes felköszöntőikkel nemcsak az ünnepelt érdemeit jutalmazták meg, hanem még az uralkodó jó hangulat emeléséhez is hozzájárultak. Tehát az előbb említett szónokokon kívül pohárköszöntőt mondott még Duha Kristóf városi tanácsnok (kétszer), dr. Gopcsa Jakab orvos (háromszor. Első beszédében meggyőzően mutatta ki azt, hogy még ezen megdönthetlennék tartott igazság is: „Nemo propheta in patria sua — Senki sem proféta az ő hazájában“ — megengedi a ritka kivételt; mert ime Szongott a szűkebb értelemben vett hazájában: szülővárosában is — proféta); Nagy Lajos főszolgabíró, Benel Antal szolgabíró (háromszor). Oncs József Nagy-Iklód gör. kath. esperes-plébánosa, a „Magyar Állam“ szép tollú vezérczikírója; Bárány János Marosvásárhely város derék számvevője (háromszor. Utolsó felköszöntőjében, mely egy folytában köszöntött fel többeket, rögtönzött rímes versekben szólott barátairól, ismerőseiről); Kádár József, a polgári leányiskola igazgatója; Tódorfi Lukács polgármester, (másodsor, ki a vidékről jött derék képviselőket köszöntötte fel); Domonkos Károly főgymnasiumi

tanár (kétszer. Első poharát Kolozsvár város nagyérdemű polgármesterének, az országszerte ismert minta-polgárnagnak, nagyra becsült szeretett sógorának, a nagytehetségű Szvacsina Géza, kit a három nap múlva beállott kolozsvári tisztújítás tartott vissza a személyes megjelenéstől, — nevében üritette Szongottért); dr. Fogolyán Tivadar ügyvéd (kétszer); Péterfi József fegyintézeti hivatalnok. Ilyen ékes, talpraesett, sok pohárköszöntőt talán nem hallott Szamosújvár soha! De mindazon czikkekből, melyek eddig elszórtan az „Armeniá“-ban megjelentek, aztán ezen dolgozatomból és az itt közzétett néhány felköszöntőből is kellő tájékozást szerezhet magának majd az utónemzedék is arról, hogy miye volt, különösen a hazai örménységnek Szongott Kristóf, ki évtizedekkel ezelőtt egy nagyon hasznos irodalmi ágat (armenismus) kezdett kultiválni, mely irányú munkásságával már eddig meglepő sikereket ért el, — ki most is, habár, nyugalomba ment, nem nyugszik, hanem nyugtalanul dolgozik. . . .

Az a diszes közönség, mely erre a szokatlan társasvacsorára feljött, egy előkelő társasággá alakult át. Ott volt a város intelligenciája majdnem teljes számmal. Erről a lélekemelő ünnepélyről mindenki nemcsak kellemes benyomással távozott el, hanem ezen jó kívánságnak hangos kifejezésével is: „Nyujtsa az isteni Gondviselés ezen érdemes férfiú hasznos életét még hosszúra, hogy még sok becses szolgálatot tehessen édes hazánknek, a magyar irodalomnak, az örménységnek és Szamosújvár városának!“

EGY JELEN VOLT.

SZÁNTUCHD ÖRMÉNY HERCZEGNŐ.

Szomorújáték öt felvonásban.

Therzián Tamás örmény eredetijéből fordította:

VOITH ANTAL tanárjelölt.

(Ötödik közlemény.)

Ötödik felvonás.

Színhely: börtön.

Első jelenet.

Szántuchd. (Mig bilincsekben fekszik, a börtön mélyében fényes felhő között megjelenik anyja szelleme. Mint-

ha álmod látna:) Oh, drága kebel! Oh gyermekkorom szép bölcsője; szivemhez szoritlak . . . Beh boldog vagyok. De te hallgatsz; szemeid könnyeznek. Anyám, miért szomorkodol? . . . Ime, egymás karjai között vagyunk! Jer, élvezzük még egyszer e földön az együttírárs örömet. . (Fölebred.) Ah, álom volt-e ez? Miféle sötétség ez? Mily borzalmas hely! Szivem reszket. Édes álom szállj szempilláimra! Feledtesd szép álmokkal fájdalmaimat; hisz mi édesb a feledésnél egy nyomorultra nézve? . . . (A lánczok megzörrennek.) Mily szomorú viszhangok e mély boltózatokról! Vajjon a sötétben bolyongó árnyak siratnak engem? . . . Hagyjatok, — engedjétek! Kegyelmezzetek! Én ártatlan vagyok. . . Jer hát, oh halál, jer! Ne hosszabisd kinaimat . . . Gyűjtsd össze te a szerelem virágait és diszítsd azokkal a te szomorú hamvedredet . . . Isten veled, oh drága kedves napfény, melyet szemeim hiába keresnek! . . . Meghalok; és senki sem gordol reám . . . (Ellankadva lerogyik.)

Második jelenet.

Eruánt (bekötött sebekkel) és *Szántuchd*.

Eruánt (elragadtatással.) Oh, szerelem, lépteim vak vezetője, a te csalfa álmaidban vagyok-e ismét, vagy valósággal Szántuchdot látom? Párnájául véve e lánczokat zavartalanul alszik e borzalmas börtönben ez az emberi fájdalmak enyhítésére küldött angyal! Mosolya még nem tünt el egészen ajkairól, de homloka halvány, mint a könnyü felhő alá rejtőzött hold. Rövid az ő lélekzete, mint az éjféli szél, mely fú és megszűnik. (Csodálkozva néz Szántuchdra.) Ah, ha angyal volnék, könnyü szárnyaimmal az ő lelkére szállanék és sebeit meggyógyítanám. Ki tudja, vajjon a szerelem álmai között tünődve nem ama boldog perczekre emlékezik vissza, a mikor egymással szemben egyedül ültünk s elfeledve az egész világot, egymás tekintetei közt éltünk. Ajkunk nem merte lelkünk titkait kinyilvánítani, de egyetlen mosolypír, egy elfojtott sohaj elárulák szerelmes sziveink forró vágyait; mintha csak két egymással szemben ülő mennyei lény beszélne oly öszhangban, hogy halandók füle őket meg nem érti.

Szántuchd (álmában.) Kegyelem! oh, Uram, irgalom!

Eruánt. (elámulva.) Halhatatlanok koszorúiról szakított virág! Ki kárhoztatott téged arra, hogy e szomorú völgyben kelljen elhervadnod?

Szántuchd. (fölébredve.) Irgalom angyala, leszálltal-e hát, hogy egy nyomorult könnyeit letöröld?

Eruánt. Ne jöjj zavarba, Szántuchd! Nézd, ki beszél veled!

Szántuchd. Eruánt! A te látásod vigasztugárt bocsát sirom szomorú útjára.

Eruánt. Sirod útjára?

Szántuchd. Látod e bilincseket?

Eruánt. Hadd csókoljam meg azokat.

Szántuchd. Látod e sötét börtönt?

Eruánt. Ha te benne vagy Szántuchd, nekem az mennyország.

Szántuchd. Ime mire jutottam!

Eruánt. Ne félj, a míg Eruánt él! Ha kardja megtörik kezében, sebesült teste paizsúl fog szolgálni számodra.

Szántuchd. Eruánt! Miért akarod nyugalmaimat megzavarni e fenséges órában, melyben e föld vértanúságom útjává változott és az ég jelen van? Kereszténynek tekints most engem. Felejtsd el már a gyöngé szüzet!

Eruánt (hevesen). Téged elfeledni? Oh nem; meghalni! . . . Látod e sebeket? (Fölnyitja páncélját.)

Szántuchd. Oh, egek!

Eruánt. Ne borzadj! Érted kaptam azokat.

Szántuchd. És ide jöttél?

Eruánt. Téged megszabadítani.

Szántuchd. De ha nem lehet!

Eruánt. Meghalni!

Szántuchd. És mikép mentenél meg engem?

Eruánt. Atyád szándékát megváltoztatom.

Szántuchd. Hasztalan törekvés!

Eruánt. Egyetlen parancsomra várnak az összes örmény csapatok; vérözönnel fogom halálot pecsétjét eltörölni. (Indul.)

Szántuchd (utána). Szerelmed és kedvesed nevében kérlek, Eruánt! Hallgasd meg utolsó szavamat; a békes-

ség Istene az, a kiért meghalok, és másképp nem fékezi meg ellensége kardjának dühét, hacsak szeliden nem nyujtom át nyakamat neki. De ha kérésem hasztalan, ha gyűlölsz engem, akkor azt a büntető kardot, melyet atyám ellen emelnél, szurd előbb az én szivembe. Az én véremben csillapuljon le mind atyám dühe, mind a te gyűlöleted.

Eruánt. Ha már elkerülhetetlen az az áldozat, ha vért kíván az az Isten, hadd áldozzam fel helyetted én-magamat azon az asztalon.

Szántuchd. Oh, élj csak te! Én gyöngé hajadon, könnyeimnél és vérem cseppjeinél úgy sem vihetek egyebet a kereszt lábához. Te gyűjdsd a dicsőség mezején a neked készített jutalmakat és jöjj majd ama kereszt lábához borulni. Élj, és ha megemlékezel rólam, látogass el némelykor siromhoz.

Eruánt. Hát itt hagysz engem?

Szántuchd. Magához hív Istenem, hogy az örök boldogságban ismét egyesüljünk.

Eruánt. Ha téged látlak, hinni akarom, hogy egy Isten van, de mikor abban az Istenben hiszek, kit te hirdetsz nekem, — ah ne csalódjál! — benned hiszek. S ha megtörik benned az ő nagyon érezhető képe, és ha mosolyod ajkaidon elhervad, pusztává lesz előttem a világ. Ah, akkor azt fogom mondani, hogy e világ a véletlen alkotása és a nyomorúság igazgatja azt vaspálczájával. Akkor belépek a halál árnyaihoz és megkérdem, hogy ki és miért teremtette ily nyomorultnak az embert? Miért vetett halált és nyomort az ember homlokára, Ő, a ki boldogságot osztogathatott volna? De ha valamely szeretetlenly van ott, oh akkor bosszút kiáltok e világra... Átkot és bosszút te reád is!

Szántuchd. Átkozz engem, de higgy Ő benne!

Eruánt. Oh, én szerencsétlen, mit mondtam?! Szálljon reám az átok, törjenek meg rajtam a téged fenyegető villámok. Engedd, hogy legalább mint testvéred kövessék. Mutattassunk be ketten együtt az oltáron égő áldozatul! Bár az örökkévalóság sötét és végnélküli pusztá, bár könyörtelen istenek uralkodnak benne, látva a vér-

foltot ártatlan homlokodon, bizonyára megkönyörülnek rajtunk. Menjünk; tedd le bilincseidet!

Szántuchd. Sohasem nehezek azok a bilincsek, melyeket az ember a szeretetért visel.

Eruánt. Kedves-e neked a becstelen halál?

Szántuchd. Meghalni Istenért nem becstelen halál.

Eruánt. Meddig makacskodol?

Szántuchd. Míg az igazat fölfogod.

Eruánt. Csalfa képzelődések!

Szántuchd. Mennyei igazságok!

Eruánt. Ama szent kötelék szerelméért, mely bennünket egymáshoz fűz, ne hagyj el engem!

Szántuchd. Az ég szerelméért kövess engem!

Eruánt. Hát azt akarod, hogy véget vessek kardommal életemnek?

Szántuchd. Együtt haljunk meg és együtt éljünk örökké!

Eruánt. Ah, te sohasem szerettél engem, és én a halál körmei közül ragadtam ki magamat, és jöttem ide. (Katonákhoz.) Vegyetek magatokkal és vigyetek a halál mezejére! Ott haljak meg egyedül. . . .

Szántuchd. Ah, mily súlyossá teszed nekem e végső csapást!

Eruánt. Vitéz fegyvertársaim? . . . Vigyetek! . . . Ime összerogyom!

Szántuchd. Megállj! . . . Mond, mit kívánsz?

Eruánt. Rettenetes örvény választ el bennünket egymástól: az örökkévalóság. (Katonák elviszik Eruántot.)

Szántuchd. (Mozdulatlanul néz az ég felé.) Ah, egek, kegyelem! Elég már! . . . (Távozik.)

„AZ ÖRMÉNY KERESZTÉNYSÉG EREDETE.“

Ilyen czimet adott Ávedik Lukács erzsébetvárosi főesperes, örmény kath. plébános újabb, 168 lapra terjedő munkájának, mely az idén látott napvilágot.

Elfoglaltatásunk miatt most nem írhatunk részletes ismertetést ezen műről; azért az ismertetés helyett itt közreadjuk azt, mit az író munkájának előszavában mond:

Az élet keresztútjében megedzett egyik őskori népnek: az örmények keresztény vallásának meggyökeresedését tárgyalják e lapok. Az események leírásánál a források milyensége szerzi meg a történeti hitelességet; azért első sorban görög írot használtam fel, s ez nem más, mint Dértád örmény király titkára: Agathangelos, ki ura parancsából, részrehajlatlan hűséggel örököltette meg azokat a rendkívüli tényeket, melyek Világosító-Szt-Gergely életében történtek. Agathangelos nemcsak Rómában, hanem később Arméniában is hű követője lévén Dértádnak, Világosító-Szt-Gergely halála után a figyelmes szemtanú és bíráló élelműségével összegyűjté az adatokat; e végett, hogy hitelét biztosítsa Világosító-Szt-Gergely ifjúsága-, Ripszimének és társainak életleírásában nem mellőzte az „evangelium szolgája”, Szt-Gergely életében püspökké szentelt e jeles férfiú, Agathangelos az örmény-írók följegyzéseit, melyekről a művében előforduló tulajdonnevek tanuskodnak.

De halljuk a történetiró vallomását: „Mint a római és görög nyelvben egyaránt jártas római polgárt, Dértád örmény király felhívott, hogy írjam le atyjának, Kozroenak tetteit, azután Dértád király korát, a Róma vidékéről Armeniába menekült hősllekeknek: Ripszimének és társainak kereszt-útját, kik mint nyugat csillagai Arménia sötét tájékát hiterős példájuk által megvilágosították és vérökkel megszentelték; és különösen a csodákkal ékesített Világosító-Szt-Gergely jellemét, ki a hitvallói bátorságnak tizennégy állomásán türelem- és győzelemmel haladt át.“ Nem hizeleg királyának, nem szépitgeti kegyetlenségeit, megáláztatását, bűnhődését, hanem hitelt érdemlő őszinteséggel beszéli el a csodás jeleneteket, az üdvös tanításokat, melyek jelenlétében történtek és mélyen elméjébe vésték.

E hiteles történetiró mellett szól a szír eredetű Klági Zenob, Agathangelos kortársa és Világosító-Szt-Gergely tanítványa, ki az örmények térítőjének caesariai utazását

írja le és a Dértád uralkodása eseményeit Agathangelossal megfelelő módon közli. Hasonlólag Agathangelos közleményéből egész részleteket találunk az örmény történetírók mestere: Chorenei Mózesnél, Goriun- és Fárbi Lázár ötödik századbéli írónál. Ez utóbbi Agathangelosról dicsérettel emlékezik, mint a kiben a tudományos képzettség az igazságszeretettel volt egybekapcsolva. Sőt az idegen írók Agathangelos közleményeit hitelesnek hirdetik; ezek sorában látjuk Arányszájú-Szent-Jánost, kinek Világosító-Szt-Gergely fölött tartott dicsbeszéde Agathangelos elbeszéléseivel azonos eseményeket tartalmaz; Metaphrastes, Nicephorus Callistus, Baronius, Galanus Kelemen és mások, kik bizonyára, ha igaznak nem ismerik Agathangelos adatait, azokat helyesbíteni vagy megczáfolni kötelességünknek tartották volna.

Ezen forrásmunkán kívül segítségemre voltak Álisánnak: „Az örmény kereszténység hajnala“, Weber Simonnak: „A kath. egyház Arméniában,“ Balgy Sándor egyháztörténelme és a bécsi mechitharistáknak: „Armenia megtérése“-ről irt műve.

Közrebocsátott könyvem tulajdonképpen Világosító-Szt-Gergely monografiája. E név képezi forrását az örmény kereszténységnek; ezért jelzem könyvem homlokát ily czímmel: „Az örmény kereszténység eredete“. E dicső névben egy nemzet szellemi fensége nyilatkozik meg, érvényesül; emléke előtt feltárul a pogány mult szertelen borzalmasságaival és a jövőbe helyezett bizalom megtörhetlen erejével.

Az előfizetési felhívásban pedig ezeket mondja az író munkájáról:

Ezerhatszáz év vérzivatarra megmutatta az emberiségnek, hogy a hithű keresztény örmény népet, melyet a bálványozók nagy tömege körítette és vallása miatt csaknem szakadatlanul a vértanúságig, a kiirtásig üldözött, — még sem lehetett megsemmisíteni, sőt maig is rendületlen hitének vérző példánya gyanánt él a nagy világon.

Könyvem czélja egyrésről megörökíteni az örmény kereszténység tizenhat százados jubeliumát, a mely ez

évvel vette kezdetét; másrészlől kiegészítésül szolgálni egy új ismertetéssel a körszakalkotó emlékekben annyira szükszavú és összezavart világtörténelemnek és bemutatni az örmények szent Istvánját, Világosító-Szt-Gergelyt hitval-lói életének csodás részleteivel.

KÖZLI X.

A MEGCSALT IFJÚ.

Letörülöm a könnyümet,
Ne hulljon hiába,
Az a leány most már ugyis,
Másnak lett a párja.
Húzd el cigány a nótámat!
Keservesen húzzad,
A hegedüd legyen sirja,
Valamennyi bűnak.

Mik már régen nyugovának,
Régibb bű is ébred,
Gyötri, bántja a lelkem mint
Hazajáró lélek.
A dal édes, fájó hangja,
Míg elszáll a légben,
Az én szegény, beteg szívem,
Megszakadni érzem.

Ennek az egy hegedűnek
Száz viszhangja támad,
Szilaj zene verte fel a
Lakodalmas házat,
Sötét szemű örmény leány...
»Megátkozom«... mégse!
Hogy így megcsalt egykor úgy is,
Számolni fog érte.

Húzd rá cigány csak azért is!
Húzd el azt a vigat,
Ne tudják hogy itt valaki,
Bánatában mulat,
S ha látod hogy jön egy percz, hol
Nem gondolnak másra,
Húzd el azt is! hogy a szívem
Megszakad utána.

Sallak Róza.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Világosító-Szent-Gergely napja. Jún. 18-án nagy fénynyel ültük meg (Szamosújvárt) téritő apostolunk és városunk védszent-jének ünnepét. A népes körmenet a főpiacot kerülte meg; a kereskedők kivették nagy, értékes zászlójukat is. A segédletes nagy-misést Bárány Lukács kanonok-plébános mondotta. Tömve volt a nagy templom ájtatoskodókkal. Az alkalmi egyházi beszédet Kapatán Márton segédlelkész mondotta. Szépen szerkesztett és jól előadott szent-beszédével nagy hatást gyakorolt a nagyszámú hallgatóságára.

Ugy tudjuk, hogy Szamosújváron kívül a többi örmény helységek is mind megtartották illő fényvel ezt a nevezetes ünnepnapot.

Különben a Gergely-napi ünnepélyekről a lapok is hoztak közleményeket. Ezekből itt közre adunk kettőt. A „Magyar Állam“ ezeket mondja:

„A királyi vérből származott Szent-Gergely (Sanctus Gregorius Illuminator), kit az örmény nemzetnek Kr. u. 305-ben csodálatos körülmények között történt megtérése óta Világosító mellék-névvel illetnek, mint a katolikus örménység legnagyobb és legnépszerűbb egyháztörténeti alakja az örmények előtt Szurp-Krikor Luszávoricsih néven ismeretes. — A pápai szék minden évben a pünkösd után (pünkösd szombatja után következő) 4-dik szombatra rendelte az örmények e nagy védőszentjének megünneplését. Az idén ez az ünnep folyó évi június hó 18-ára esett, melynek fényét ezúttal még az is emelte, hogy e nap egyúttal az örmény kereszténység ezerhatszáz évfordulója. — Szamosújvárt fényes körmenettel ülték meg azt a napot, a többi hazai plébániák (Erzsébetváros, Gyergyó-Szent-Miklós, Csikszépvíz, Ujvidék) területén szintén díszes egyházi ünnepélyek keretében ünnepeltek a hazafias örmények. — A kolozsvári tekintélyes számú örmények örmény szertartású segédletes nagy misével és litániákkal áldoztak Világosító-Szent-Gergely dicső emlékezetének. Zsufolásig megtelt a Mátyás- királytéri plébania-templom, hol ezen az örmény ünnepen minden évben felhangzanak az ősi örmény ritus magasztos imái és megzendülnek a gyönyörű keleti dallamok áhítatgerjesztő zsolozsmái. — Az örmény szertartás szerint előirt ugynevezett Szent-Gergely-napi specialis örmény mise végeztével, az örmények keresztény hitre térésének jubileumáról szóló szentbeszéd következett. A magasszárnyalású egyházi szónoklat hatása alatt egy 74 éves öreg ember örmény nyelven üdvözölte a templomból kilépő lelkészt, kit küldöttségileg is üdvözöltek a kolozsvári örmények nevében“.

Kolozsvárt az odavaló örménység felkérésére, — mint az „Ellenzék“ írja — Esztegár Gergely pontificált a segédletes ünnepi misén, mely különösen erre az ünnepre előirt imákból áll és Szent-Gergely-napi misének nevezetik. Közben szép egyházi énekek zendültek meg a koruson a szokásos népszerű Gergely-himnussal együtt. Mise végeztével Esztegár Gergely örmény kath. áldozár és tanár, a szamosújvári kiváló egyházi szónok tartotta az áhítatot gerjesztő tartalmas szentbeszédet, melyet a templomot zsufolásig megtöltötte hívek nagy lelki épüléssel hallgatták meg. Beszédében reá mutatott arra, hogy Szent-Gergely ismertette meg az örmény nemzettel az igaz Istent. Fejtegette az igaz Isten létét és a Gondviselés befolyását az emberiségre. Mise után sokan üdvözölték a jeles szónokot“.

Egy kitüntetett örmény kath. lelkész. A magyar Király G ö r ö g Jo a k i m n a k, a gyergyó-szent-miklósi örmények rajongásig szeretett plébánosának azon maradandó érdemei elismerésül, melyeket a „Veres-kereszt-egylet“ körül szerzett, koronás érdemkeresztet adott. Ebből az alkalomból sokan gratuláltak is neki. Jól eső örömmel fogadták a tisztelők, az ismerősek, a jó barátok, azt a megérdemelt kitüntetést, mely érte ezt a jó papot, ezt a kitünő szónokot, ezt a tevékeny társadalmi férfiút. — Theodorovics Simon óta, ki szintén szamosújvári születésű volt, nem volt a gyergyó-szentmiklósi örmény kath. egyháznak ilyen minden tekintetben kiváló papja, milyen G ö r ö g Jo a k i m, ki nemcsak egyházi teendőit végzi jól, pontosan; hanem a társadalomnak is — a különböző téreken — jelentékeny szolgálatokat tesz. Van olyan napja is, midőn talán minden órája más—más teendőt végez. Azt mondják, hogy Gyergyóban ő ir legszebben és ő szónokol — legjobban. Ő restaurálta a buzgó hívek áldozatkészségéből az örmény kath. templomot is szépen, mely olyan tiszta mindig, mint egy pohár. A templom felszerelése is alatta egyre gyarapódnak. Pár évvel ezelőtt a mi jelenlétünk alatt, jött lakására egy jómodú, istenfélő hive: „Ezen skatulyának tartalmát — Isten dicsőségének előmozdítására — a templomnak adom“. Más nap (aug. 15. Nagyboldogasszony) a miséző pap (Fáraó Simon, al-esperes, czikszépvízi örmény kath. plébános) és két paptársa (Görög Joakim és Govrik Gergely mechitarista atya [Erzsébetváros]) is az imént ajándékozott egyházi új ruhában imádkozott a főoltár előtt. — A rokonokért meg tesz minden lehetőt; de segít a szegényeken is. Vendégszerető úri házat tart, Szentmiklósi testvéreinknek egyik szép tulajdonságuk, hogy szeretik, becsülik papjukat; de az ódavaló örmény egyházközség fennállása óta talán senkit sem szerettek annyira, mint Görög Joakimot. — Midőn a gratulációs nagy számához csatlakozunk, kitüntetettben üdvözljük a kitünő volt tanítványt, és lapunknak egyik derék munkatársát. „Ad multos annos“!

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Szemle a cicíliai örmény uralom felett (Dészuthiun Gilighia Hájgágán ischánutheán vëräh) cím alatt Pákurán, a nikosiai (Cyprus-sziget) örmény árvaintézet igazgatója, egy érdekes munkát irt örmény nyelven. A mű, mely az idén került ki Nikosiában a sajtó alól, negyedrét alakú és 161 lapra terjed, ára 3 franc és 10 szant. A ki meg akarja rendelni, ilyen címre írjon: „Direction de l' Orphelinat Armenien. (Chypre) Nicosie.“ — Az utolsó örmény királyságról, mely Ciciliában alakult, igen érdekes és alapos szemlélt irt és adott ki Pákurán, ki nemcsak a nikosiai örmény á-vák testi táplálékáról és neveléséről gondoskodik, hanem ezen

és más kiadványaival a Cyprus-szigetén kívül lakó örmények között is hasznos ismereteket terjeszt.

Uj örmény könyvészet. (Nouvelle Bibliographie Arménienne) czímet visel az a jó munka, mit P. Árszen Gházigján irt és a napokban második kiadásban adott közre. A munka, mely az 1512—1904. közt megjelent örmény nyelvű vagy tárgyú művekről szól, Gürjeghián Ignác érseknek, a velencei mechitháristák szeretett abbásának, ki az idén tartotta ötven éves papságának jubileumát, van ajánlva. Gházigján író is egyike azon papoknak, kiket a jubiláns érsek szentelt fel áldozárokká.

KÖZGAZDASÁGI ÉLET.

A vetés állása hazánkban. A földmívelésügyi miniszterium a júniusig hozzá érkezett jelentések alapján kiadta jelentését a vetés állásáról. A jelentés konstatálja, hogy az ország több részében esett eső következtében nemcsak hogy nem rosszabbodott a helyzet, hanem az ország legnagyobb részében javult. A miniszterium becslése szerint a jún. 15-iki jelentések alapján a bu z á b ó l 34 016.800 métermázsa termés várható, a tavalyi 44,377.154 métermázásával szemben; r o z s b ó l 11,684.409 métermázsa, tavaly volt 12,911.013 métermázsa; á r p á b ó l 10,624.310 métermázsa, tavaly volt 12,676.469 métermázsa. Ez ugyan jóval kevesebb termés a tavalyinál, de még mindig gyöngé k ö z é p t e r m é s.

MI ÚJSÁG AZ ÖRMÉNY VILÁGBAN?

Örmények mészárlása. A „Budapesti Hírlap“ 167. számában ezeket olvassuk: Konstantinápoly jún. 15. Tegnapelőtt Musból (Török-Örményország) érkezett távirat szerint április 25-től május 29-ig, Szászun kerületben 3000 örmény férfit, nőt és gyermeket öltek meg és ötven örmény falut pusztítottak el és hogy Mus városban 31 örmény üzletet pusztítottak el. A Musban levő menekültek száma mintegy 4000, kik körülbelől minden ételmiszer hiján vannak. Ha a francia konzul közbe nem lép, nagy mészárlás lett volna a város vidékén. Hír szerint a musai szándsákban még folyton tartanak az örményeken való kegyetlenkedések. Ormánián örmény gregorianus patriarkha ma erélyesen tiltakozott a portánál ezen állapotok miatt.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ-TULAJDONOS: SZONGOTT KRISTÓF.

SZAMOSÚJVÁRT, TODORÁN ENDRE „AURORA“ KÖNYVNYOMDÁJA.
